

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLIV. letnik

1924

5. številka

Oton Župančič / Bonaventura

Prvi prizor prvega dejanja Veronike Deseniške

OSEBE V TEM PRIZORU:

FRIDERIK II. CELJAN. — JELISAVA, njegova žena. — BONAVENTURA. —
Vitez JOŠT. — Vitez IVAN. — Oskrbnik NERAD. — BRIGITA in GETA,
Jelisavini dvornici.

V KRŠKEM GRADU.

(NERAD, JOŠT in IVAN sta pravkar vstopila.)

JOŠT: Ni grofa Friderika?

NERAD: Grof Bedrik so in niso.

JOŠT: Kakšna beseda to?

NERAD: Doma so, pa so se zaprli.

Če pa jih ni doma, so na pristavi.

JOŠT: O, sveti Bricko! In lepo deklè?

No, slišiš, Ivan, slišiš: na pristavi.

Se to ne pravi: zbogom Desenice?

Ali pa — kaj? — obenem tu in tam?

Pa ti prenaša to ljubezen svojo

pred nami kakor čudežno monštranco:

«Svet, na kolena! Kdor nje ne časti,

je nejevernik in očitni grešnik!»

Je lepa?

NERAD: Kdo?

JOŠT: Deklè.

NERAD: Kakšno deklè?

JOŠT: Kakšno deklè! No, tisto, na pristavi.

O grofu Bedriku smo govorili

in o pristavi, ne, in o dekletu.

Saj to bi ne bilo zdaj prvikrat,

da je grof Bedrik tja deklè pripeljal.

NERAD: Res da bi ne bilo to prvikrat.

Bog mu preglej mladost in vrelo kri,

ki ga je zvrhal z vso strastjo človeško

in mu je težje dal kot drugim nam...

Oton Župančič: Bonaventura

JOŠT: Kaj modrijaniš?

IVAN: Pusti, pusti ga.

To ti je filozof po svoji glavi.

Kaj? Bog je njemu težje dal kot nam?

NERAD: Taki zbero na svojo glavo zlo
in greh za nas, da se prenaširoko
nam ne razpase, in je svet bolj čist.

JOŠT: Čudna modrost! Po čem naj to diši?

No, kaj pa je z dekletom?

NERAD: Z dekletom pa je to, da ga še ni;
ampak to pot bo sam Bog ostrmel.

JOŠT: Iz česa sklepaš to?

NERAD: Prav nič ne sklepam, samo gledam, vidim.

JOŠT: No — in?

NERAD: Vse pospraviti, vse počediti, vse nanovo. Pa stezice
razpelji, pa pesek razgrabi, pa gredice pred vrati — da
bodo kakor mašni plašč! Ne veš več, kje se te glava drži.

JOŠT: Kakšne gredice, vraga, kakšen pesek?

NERAD: I, na pristavi. — In notri — kaj takega še nikoli ne.
Vse prebeljeno, vse pregrnjeno, vse zavešeno; nad posteljo
novo nebo iz drage turške preje; blazine — sam mah, odeje
— sam puh, kakor bi bil angeljce oskubel. Bonaventura
znaša grofu Bedriku že tak žamet in žido, da ti oči jemlje,
tako se izpreminja.

JOŠT: Bonaventura!

Tako mi vere Abrahamove!

IVAN: Grof Herman je pokazal Judom vrata,
in vračajo se mu skoz mačji smuk.

JOŠT: Pa nič ne veš, odkod je to deklè?

NERAD: Samo to vem, gospod: kadar se odpravljajo grof Bedrik
na hrvaško stran, jim ni konj nikoli dovolj hitro osedlan.
Če bi strelo zajahali, bi rekli, da sedé na polžu.

JOŠT: O, Bedrik! Torej vendar Desenice!

In hodi dosti na hrvaško stran?

NERAD: To pa, kakor nanese. Izpustili niso nobenega tedna še,
in če kedaj ne utegnejo dvakrat v osmih dneh, je že narobe.

JOŠT: Kaj pa grofica Jelisava?

NERAD: O, grofica Jelisava so kakor nekje drugje.

IVAN: Nekje drugje? Kako drugje?

JOŠT: Kaj misliš s tem?

NERAD: Grofica Jelisava so že onkraj.

IVAN: Onkraj?

JOŠT: Kje to? Kaj govoriš?

NERAD: Njim je ta svet samo še kakor senca:

kot da so izklesani iz marmorja
v cerkvi pokleknili na lastni grob.

JOŠT: Dovolj sva izvedela — kaj praviš, Ivan?

Grof Herman bogme sina bo vesel.

IVAN: Grof Herman? Kdo mu nesel bo na nos?

JOŠT: Ga ne poznaš? On ti je božje oko:

uprto kot nikamor vidi vse.

In stavim, da že ve. Pa kaj to nam!

Ta filozof! Kako? Svet je bolj čist...

Čuj, Ivan, to zapiši, to zapiši!

Tak náuk ni da bi ga pustil vnémar.

Svet je bolj čist, čimbolj grešimo! — Strela,
koristen náuk.

NERAD: Ne nam, gospod Jošt!

Mi smo krojêni na poprečno mero,

urezani na pedenj in komolec,

ukrivljeni natanko pod postavo...

mi nismo izbranci božji...

JOŠT: Bedrik pa?

Razumeš, Ivan, ti to salomonstvo?

IVAN: Ta ti obrača svet kakor seno,

da pride vse na milost sončnih žarkov:

tako nekako ga razumem jaz.

JOŠT: A, beži... Daj nam vina, filozof!

NERAD: Pa ne bi spodaj?

JOŠT: Zgoraj ali spodaj!

Pêlji nas v klet obokano, prijatelj,

da bomo bližji dedom pod zemljó.

(JOŠT in IVAN *odideta*, FRIDERIK *pride*.)

FRIDERIK: Kdo je bil tu?

NERAD: Gospod Jošt in gospod Ivan.

FRIDERIK: Sta mi kaj sporočila?

NERAD: Nič, gospod.

FRIDERIK: No, prav. — Bonaventura.

(BONAVENTURA *pride*.)

BONAVENTURA: Gospod grof?

FRIDERIK: Neràd, postrezi jima, in pozneje,

ko vrnem se s pristave, pridem k njima.

NERAD: S pristave, da, gospod. (*Odide*.)

Oton Župančič: Bonaventura

FRIDERIK: Bonaventura, zdaj je kup končan.

Torej vse to mi spravi na pristavo;
podvizaj, kmalu vrne se grofica;
da te ne vidi.

BONAVENTURA: Dobro, na pristavo.

A, gospod grof, to je bilà le senca,
le medla senca prave gloriije;
ta pa je tukaj notri spravljena.
To že ni več blago, to je meglica, puh,
večerna zarja, zrezana na kose,
zravnana in povezana v zavitke.

FRIDERIK: Kaj nisi čul, da pojdi?

Vratar ti naj pokaže bližnjico.

BONAVENTURA: Takoj, gospod, takoj, takoj, svetlost.

To mi prepustil sirski je trgovec:
najdražji sarantasem in plialt...
Je kdo kedaj že tehtal mesečino?
Skoz to vam sije ženska kakor vila...

FRIDERIK: Ti bi človeku dušo izbarantàl.

Nêsi te Bog — in tudi to je zame.

Kaj pa je tam?

BONAVENTURA: Svetlost?

FRIDERIK: Te steklenice.

BONAVENTURA: Ne, to pa ni za vas.

FRIDERIK: A vendar — kaj je?

BONAVENTURA: Trgovci mi ves svet premerimo,
presodimo potrebe tu in tam:
to gre v Benetkah, v vaših krajih ne.

FRIDERIK: Vonjave?

BONAVENTURA: Da, vonjave...

FRIDERIK: Ne, to je —

BONAVENTURA: Vonjave, bi dejal, precèj omamne.

FRIDERIK: Zapleta se ti jezik — kaj je?

BONAVENTURA: Lekì...

Če hoče kdo, recimo, spati...

FRIDERIK: Večno?

BONAVENTURA: Jaz sem trgovec: kaj trgovec ve
o večnosti? — Vatel je naša mera —
vatel za robo in za svet še milja —
s tem pa je konec naše večnosti.

FRIDERIK: Spati? Zaspati? In povej: za večno?

Oton Župančič: Bonaventura

BONAVENTURA: Da, po vsej priliki je to za večno: —
po leku tem ni treba več umreti...

FRIDERIK: Čudno... Pospravi... Praviš, da v Benetkah?

BONAVENTURA: Tam je tako: tri kaplje na blazino,
kjer oni spi... in čudovite sanje
ga preneso kot angeljske peroti
na boljši svet... Smrt s sokom tem je slast.

FRIDERIK: Zavij nazaj!

BONAVENTURA: Svetlost?

FRIDERIK: Zavij, ti pravim,
slaščico svojo... Ali je mogoče?

BONAVENTURA: Grof — oprostite: ta vaš meč...
ročaj ves z biseri posut... ostrina
vložena s srebrom — damaščansko delo —
in vidim: kaj umetno izvedeno...
Ga nosite samo za diko?

FRIDERIK: Kaj?

BONAVENTURA: Ni ta nikomur še pogledal v srce?
Pa spi tako nedolžno v nožnicah
kakor novorojenček nežen v zibki...

FRIDERIK: Kaj besedičiš?

BONAVENTURA: Svet je poln smrti —
in z nekaterimi se kitimo...
tako postavim...

FRIDERIK: To je meč, ne strup!

BONAVENTURA: Temu je strup, kar drugemu je lek...

FRIDERIK: Proč! Ne priznam! Kaj kljuješ mi srce?
Prisežem — niti z mislijo oddaleč...

BONAVENTURA: Da, kaj nam mar! Ljudje in običaji
se menjajo iz kraja v kraj — in mi,
mi gledamo, da vsem ustrezemo.

FRIDERIK: Ne, to ni res!

BONAVENTURA: Kako, gospod?
Kup je končan, meni bo čas oditi.

FRIDERIK: Počakaj... Na pristavo prideš s tem,
veš, na pristavo...

BONAVENTURA: Dobro vem, gospod.
Saj ni to prvikrat.

FRIDERIK: Kaj — prvikrat?
Jaz grem naprej, ti pridi za menoj.
A ne odlašaj.

Oton Župančič: *Bonaventura*

BONAVENTURA: Kot ukažete.

(FRIDERIK *odide.*)

So te vznemirile te kapljice?

Hm — nisi prvi, ki te burijo.

Ni čuda: Bog, edini Bog drži

v rokâh življenje in smrt in ga ni groza...

in jaz — le da je moja misel čista...

(BRIGITA in GETA *prideta.*)

GETA: Bonaventura, o, Bonaventura!

BRIGITA: Kaj novega?

BONAVENTURA: To tu: za maskerado:
jutranja rosa in večerna rosa.

(*Da vsaki kos blaga.*)

Da, od grofice... A prihodnjič vama

prinesem nekaj, za kar bi po kolenih

obe šli radi tja v Jeruzalem...

BRIGITA: Oho!

GETA: Kaj takega?

BONAVENTURA: Ugibajta.

BRIGITA: Uhanov.

GETA: Prstanov.

BRIGITA: Verižic.

GETA: Čipk.

BONAVENTURA: O, še oddaleč ne.

BRIGITA: Pa sam povej.

BONAVENTURA: V Jeruzalem in Rim!

GETA: No kaj?

BRIGITA: No kaj?

BONAVENTURA: Dva lepa, mlada, srčkana, cukrena
dva ženina!

BRIGITA: U, beži, stara brada!

GETA: Manjka se ženinov! Pet na vsak prst!

BONAVENTURA: Prav, prav — ustregel vama bi pa le.

Zdaj pojdita — torej velja: prihodnjič!

In dober kup: od vsake en poljub!

To je kot bi dejal zastonj.

BRIGITA: No, veš kaj!

GETA: Le pridi spet — takrat pa javimo

poset tvoj — komu? — zdaj pa ti ugibaj.

BONAVENTURA: Pozdravljeni — zdaj ne utegnem z vama.
Grofice čakam.

Oton Župančič: Bonaventura

GETA: Grofu Hermanu!

BONAVENTURA: Kaj? Da te grom!

BRIGITA: No, no, le nič za zlo.

Bila je šala.

BONAVENTURA: Rajši brez teh šal.

(BRIGITA in GETA odideta, JELISAVA pride.)

JELISAVA: Imaš dremôto?

BONAVENTURA: Milostna gospa —
nisem obljubil? — In iz prve roke,
naravnost od arabskega zdravnika
iz Španije: spopolnil je recept
za vas prav nálašč z močnimi zelmí.

(Ji da navesek.)

JELISAVA: Tu, tu so tiste sanje blažene?

Opoj s pozabo in prevaro sladko,
ki okrilati mučni nam prestop
čez zadnji prag, prijazen pošlje val
po nas iz onostranstva, da te oblije,
olaska z ljubkovanjem iz vsemirja,
in vtoneš v večnost kakor ptič v sinjino. —
Kaj? — Mislila sem, da sem se odrekla,
zavrgla sen ljubezni in ves up —
in vendar — če bi — enkrat — zadnjikrat —
prav tik pred uro, ko bo treba iti —
v odmeno za grenkobo dolgih let —
morda — ne vem — a za takrat
pozdravljen, lek, in že sedaj zahvaljen. —
Povej, povej še enkrat: je-li res?

BONAVENTURA: Kako, madonna: nisem Bonaventura,
trgovec s pravo in pošteno mero,
s kreditom od iztoka do zapada?
Niso zaupali mi Frankopani
tovorov zlatih že v Italijo
— hej, ž njimi bi pokupil pol svetá! —
samo na mojo čast in vest, madonna?
In jaz vam hodil bi tja v Kordovo
po prazne ponarejke in precejke
in jih spečaval za pristno blago?
Tako mi vere Abrahamove:
ta sok je preizkušen in izpričan;
v njem so zgoščeni zgodnji sni narave,

ki jih je v bilkah, rudah sanjala
in ne dosanjala... ti se spojé
z zatrtimi željami, hrepenenji
človeških duš in s silo strnjeno
se poženo v visoko izpolnitev.
Izum najbolj dobroten medicine.
A plača? Nič: kar plača vsak zemljan
ob koncu v mukah, strahu in trepetu.
V Sevilji vsej, v Granadi vsej, madonna,
ne bije žensko srce, če ne čuti,
da mu trkljá ta talisman na prsi.

JELISAVA: O daljne sestre, ali tudi ve?...

Sladka zavest, na prsih nōsiti
navesek s tremi biseri droban
in v njem uteho bolečinam vsem!

BONAVENTURA: Le hip, premilostna, če dovolite:
take zaklop — take — se pritisne...

tu — prav — bolj spod, bolj spod — še bolj —

JELISAVA: In?

BONAVENTURA: No — in je odprto in porabno...

(JELISAVA si je dela navesek okrog vrata.)

JELISAVA: Zebe.

BONAVENTURA: Ne dolgo. To je vse privada.

Ko se pri vas stopli, postane del
vašega bistva — da — po simpatiji...
dan, dva, in da se od njega ločite,
bi vas bolelo kakor živa rana.

JELISAVA: In v teh steklenkah?

BONAVENTURA: Isti lek — za moške.

JELISAVA: Kako? I moškim treba je skrbeti
za sanje?

BONAVENTURA: Drugim, ponavadi drugim...

JELISAVA: Kaj, drugim? In, Bonaventura, ti
si ne pomišljaš?

BONAVENTURA: Milostna gospa:
mehké so v vaši čumnati preproge —
meni podplate bije trdi svet.

JELISAVA: Meni se smiliš; Bog se te usmili
in ti mehkó postiljaj pod nogami.

BONAVENTURA: To mi je milo čuti, milostna;
pod vami bi se nam godilo dobro,
grof Herman pa nam s trnjem je postlal,

Juš Kozak: Šentpeter

in celjska tla gore nam pod petó. —
 Madonna, tukaj pa je akmardí.
 Vem, tega niste videli ne čuli:
 tam sredi Azije nekje je gora,
 kjer Salamandre, bajne deklice,
 v tajinstvenih votlinah noč in dan
 na zlatih stativah tko ta baržun;
 črn kot pero polnočnega je vrana,
 z žlahtnimi krzni s severa podšit,
 pozemski ogenj pa se ga ne prime.
 Bog mi je priča, mislil sem na vas,
 ko sem blago prevzemal.

JELISAVA: Prav si storil:
 ta črni žamet, ki se ga pozemski
 boje plameni, naj ostane moj;
 a gospodičnoma Brigiti in Geti —
 kaj svetlega si naj izbereta.

BONAVENTURA: Poznam dobroto vašo in sem že
 blago pripravil.

JELISAVA: In zdaj pozdravljen. (*Mu da denarja.*)

BONAVENTURA: Hvala, milostna.

(JELISAVA odide.)

Tako mi vere Abrahamove:
 ti si res milostna... In stokrat škoda:
 ta svet je zate presurovo tkan.
 Ne, blagorodju ni na njem prostora,
 zato nestrpno hrepeniš drugam...
 Jaz nisem kriv in si umijem roke.

Zastor.

Juš Kozak / Šentpeter

(*Nadaljevanje*)

Jagned gori *Poglavje, ki slova nevravice*

Vročina je ležala nad mestom in poljem. Soparica je vrela
 v usta in polnila telo s trudnostjo. — Luka se je po kosilu
 zleknil ob peči in lovil z očmi brenčeče muhe. Dramil se
 je s premišljevanjem o Andreju, sedečem na vogalu mize. «Mlado
 seme, se še ne ve, če bo kalilo. Kakor žabičen se mi zdi, kadar
 zagleda Marijo. Nikjer ga ne morem navrtati, ves luknjičav je.
 Vraga, je že zdaj trhel?»

Luka